

» HÁTTÉR

HOLLAI HEHS
OTTOVálságba vezet
az állandó növekedési hajsz

A nemnövekedés aránylag új kifejezés, szóösszetétel, amit a magyar nyelvben eddig nem használtak. Nem is mi találtuk ki, hanem más nyelvekből fordítottuk, francia eredete: décroissance, angolul degrowth, a német bonyolult kifejezést használ: wachstumsrücknahme. A fogalom tehát elég új a mindennapos nyelvhasználatban, de ha azt mondjuk, hogy antinövekedés, akkor már mindenki tudja, miről beszélünk. Ahogy például az ateisták érvelnek az istenhit ellen, és bizonygatják, hogy a tudomány és a hit összeegyeztethetetlen, úgy érvelnek az antinövekedés szószólói mellett, hogy az állandó növekedés egy véges világban lehetetlen, logikátlan. A különbség abban áll, hogy az istenhit, tehát egy megfoghatatlan, elképzelt erőben való hit nem árthat, sőt legtöbb esetben segít az ember életében. Az a tévhit viszont, hogy egy véges lehetőségekkel rendelkező világban a növekedésnek nincsenek korlátai, és állandó lehet, az egész emberiségre veszélyes és szigorú korlátok közé kell szorítani.

Mindenkit rabul ejt az erőltetett növekedés mítosza

E sorok írója idős ember, aki gyermekkorában megismerte a náci, később a kommunista, végül nyugatra emigrálva a globális kapitalista rendszereket. Tapasztalom, hogy egyik rosszabb, igazságtalanabb, mint a másik. A nyugati civilizációból kiindult eszmei folyamatok egyike sem volt szerencsés, és mi mégis azt hisszük, állítjuk, hogy jól vezetjük a világot. Sokat hallottunk már a globalizáció bukhatóiról, hibáiról, a felgyorsult világ okozta nehézségekről, és ma már mindenki sejti, érzi, hogy az erőltetett és állandó növekedési hajsz végső soron óriási válságba kergeti a világot, amiből nehéz lesz majd kilábalni. Felismertük, hogy a világpolitika rossz irányba mozog, de nem sokat teszünk, hogy valamit változtassunk.

Az első lépés, hogy világunk végre mindenki számára harmonikus, elfogadható legyen, egy gyökeres és gyors paradigmaváltás. De mi is az a sokat emlegetett paradigma? Gondolkodásmód, világnézet. Talán helyesebb, ha idézem Thomas Kuhn amerikai filozófust, aki elsőként használta, és bevezette a paradigmaváltás fogalmát: „A paradigma gondolkodási modell, a korszellem által meghatározott gondolkodás, mely meghatározza világnézetünket, s alapjául szolgál mindennapi döntéseinknek.” Az írott történelem előtti korban az emberek még nem fi-

gondolkodásmódba. Az új ideológia eltávolodott a misztikától, elvetette a teremtés, a gondviselő, az örök élet stb. elképzeléseket és a világegyetemben az embert mint szerencsés véletlent látja felfedezni, akinek különös célja nem lehet, csak születik és meghal, a közte lévő időt pedig a lehető legkellemesebben, boldogságban kellene eltöltenie. Az ipari fejlődés eredményeként kialakult kapitalista rendszer további forradalmi változásokat hozott és a 19. században kibontakozó második ipari forradalom már kialakította a monopolkapitalizmust, ami a mai napig uralkodik. A 20. század fantasztikus tudományos és technológiai fejlődése létrehozta többek között a digitális forradalmat, mely gyökeresen megváltoztatta mindennapi életünket. Újabb paradigmaváltás következett. Mai életünket egy információs, fogyasztói társadalomban kell leélnünk, ahol az erőltetett növekedés és a fogyasztás mítosza szinte mindenkit rabul ejtett. A kérdés az, hogy milyen jövőt épít gyermekeink, unokáink számára a nyugati kultúra ilyen méretű eltávolodása a spirituális értékektől (melynek a vallás is része), a tisztán materialista, csak a fizikai biztonságot kereső életmódba való menekülés. A napi fejlemények, a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a gondolkodás olyan negatív következményekkel jár, amelyek elpusztíthatják a világot, legalábbis a mi világunkat.

Lassítanának. A nemnövekedési mozgalom hívei aggódnak a környezet romló állapota miatt, és kiállnak a termelés és a túlfogyasztás visszafogása mellett

Román közgazdász az elmélet atyjai között

Új, alig pár évtizedes mozgalom indult tehát, amely terjeszkedik, és hétről hétre, hónapról hónapra mind többen csatlakoznak a mögé felsorakozó gazdasági, társadalmi és végső soron politikai elképzelésekhez. A mozgalom gyökereit már megtaláljuk a 19. század végén elindult ún. antiindusztriális irányzatban, melynek Angliában, az Egyesült Államokban, de Oroszországban is voltak támogatói. A napjainkban gyors fellendülésnek indult valódi nemnövekedés-elmélet a hetvenes évek Római Klubja köré csoportosult értelmiségiek munkái nyomán indult el, és elsősorban Franciaországban talált termékeny talajra. 1972-ben a Római Klub híres, A növekedés határai című jelentése (Meadows-jelentés) már felteszi a kérdést: „Alapozható-e a földi erőforrásokra és ökológiai rendszerekre a földi népesség és állótlóke további exponenciális növekedése? Mi történhet, ha túlzottan megterheljük ezeket az erőforrásokat?” A mozgalom köré csoportosult nemzetközi szakemberek között – mint André Gorz, Ivan Illich, Edward Goldsmith, Paul Aries, Castoriadis Cornelius – találjuk a magyar László Erynt és a román Nicolas Georgescu-Roegen közgazdászt, akit különben a nemnövekedés atyjaként, a mozgalom megalkotójaként tartanak számon. (Nicolae Georgescuként született 1906-ban Konstancán, 1948-ban disszidált nyugatra, Tennessee államban hunyt el 1994-ben). A román tudós cikkeinek egy válogatását 1979-ben A nemnövekedés holnapja (Demain la décroissance) címmel fordították franciára és ez indította el a francia mozgalom létrejöttét. Nem tudom, hogy magyar vagy román nyelvű fordítás létezik-e, 2011-ben viszont magyarul megjelent Serge Latouche francia közgazdász professzor könyve A nemnövekedés diszkrét bája címmel, és ez a mű Magyarországon is jelentős médiaérdeklődést, kezdetnek pedig szűk körű szervezkedést indított el.

lozofáltak, nem létezett „paradigma”. A természettel egyességben, harmóniában éltek, alkalmazkodtak a bioszféra törvényeihez, és csak annyit vettek magukhoz a természet kincseiből, amennyire feltétlenül szükségük volt. Az első nagy változás a gondolatvilágukban a mezőgazdasági forradalommal párhuzamosan kezdődött. Az emberek letelepedtek, védték a termőföldet és otthonukat.

» Ha a világon mindenki olyan ütemben fogyasztana, mint egy átlagos EU-polgár, 2,8 bolygóra lenne szükségünk. Egy bangladesi fogyasztó abból él, amit 0,56 globális hektáron kitermel, az Egyesült Államok egyes területein ez a szám 12,5 gHa (egy hektár átlagos terület eltartóképessége).

Aztán mind több idejük lett gondolkodni és sok mindent felfedeztek magukról, a természetről, a világegyetemről. A paradigmák változtak, s mind „okosabbak” lettünk. Az a forradalmi változás, ami a mai kor szelleméhez vezetett, a felvilágosodással kezdődött. A metafizikus gondolkodást, mely elsősorban a fizikai világtól függetlenül létezett – tehát istent is – tanulmányozta, felváltotta egy új gondolkodásmód, ami már csak a fizikára, a létezőre, megfoghatóra összpontosította a figyelmet. Elsősorban a mi nyugati kultúránkban győzött a szekularizáció is, tehát a keresztény vallás intézményeinek háttérbe szorítása és a hit, a vallás „individualizálódása” (a vallás magánügy lett.)

Új paradigmák születtek

A szellemi változással párhuzamosan elindult a nagy ipari forradalom, ami újabb paradigmát szuggerált az emberi

A világ népessége rohamosan nő, mind több élelmiszerre, vízre és nyersanyagra lenne szükség. Ugyanakkor a nyugati, tékozló gazdaság feléli a természeti erőforrásokat. Már most óriási a baj, ha nem cselekszünk nagyon gyorsan, már késő lesz. Ha például a világon mindenki olyan ütemben fogyasztana, mint egy átlagos EU-polgár, 2,8 bolygóra lenne szükségünk. Egy bangladesi fogyasztó abból él, amit 0,56 globális hektáron kitermel, az Egyesült Államok egyes területein ez a szám 12,5 gHa (egy hektár átlagos terület eltartóképessége).

Nem lehet a végtelenségig növekedni véges környezetben

Példák százait lehetne sorolni, melyek igazolnák, hogy a nemnövekedés mozgalom igenis időszerű. A híres magyar származású közgazdász, Polányi Károly már 20 évvel ezelőtt azt írta: „A kapitalista termelés addig soha nem látott árubőséghez hozott, de ezt azon az áron tette, hogy az embert munkaerővé, a természetet pedig nyersanyaggá fokozta le”. Egyszerűen nem lehet a végtelenségig növekedni egy véges környezetben! Ezt már évek óta hangoztatják, úgy látszik, nem elég hangosan, vagy az emberek befogják a fülüket. Ezen rövid kis figyelmeztetést azért is írtam, mert éppen a mi régióinkban, a mi szép Kárpát-medencénkben hajlamosak vagyunk provinciálisan gondolkodni és ez a gondolkodásmód ráüti bélyegét a politikánkra is. Jó lenne, ha mi, magyarok és románok valamit közösen igyekeznénk megoldani, de nem, veszekedés, széthúzás, nem ritkán gyűlölködés a jellemző. Holott a világ előtt óriási megoldatlan problémák tornyosulnak, és ezekre kellene összpontosítani közös akaratunkkal erőinket.

A szerző Németországban élő publicista